

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІОЛОГІЇ

УДК 316.4

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2020.86.1>

Е. А. ГУГНІН

кандидат соціологічних наук,

перший проректор

Національний університет «Запорізька політехніка»

ЗОВНІШНІЙ ВПЛИВ ЯК СОЦІОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

У статті побудовано теоретичну модель ключових складників зовнішнього впливу та визначено концепт соціальної когезії в контексті теорії неомарксизму, веберіанства, структурного функціоналізму та соціальної синергетики, ключові рівні зовнішнього впливу та запропоновано типологію суспільств за критерієм суб'єктності/об'єктності зовнішнього впливу. Внаслідок проведеного аналізу зроблено висновок про те, що зовнішній вплив як макросоціологічний концепт може бути інтерпретовано як процес проникнення суспільств-суб'єктів у культурний, політичний, економічний та соціо-демографічний простір суспільств із низьким рівнем соціальної когезії (суспільств-акторів, суспільств-агентів та суспільств-учасників), що супроводжується процесами формування атракції суспільств-суб'єктів, установлення їх гегемонії, порушеннями автономії та інтенційності суспільств-об'єктів зовнішнього впливу.

Наголошено на тому, що суспільства-об'єкти зовнішнього впливу стають такими внаслідок низького рівня соціальної когезії як соціальної властивості, яка відображає рівень зчепленості/розчепленості, інтегрованості/дезінтегрованості культури, соціальних інституцій, соціальних груп та осіб у суспільстві. Установлено, що втрата автономії суспільствами-акторами, суспільствами-агентами та суспільствами-учасниками означає зворотність наслідків зовнішнього впливу на них із боку суспільств-суб'єктів, а втрата інтенційності, яка залежить від культурної гегемонії та політичного суверенітету, може мати наслідками периферизацію, колонізацію суспільств-об'єктів зовнішнього впливу.

У статті наголошено на тому, що якщо суспільство і його представницькі централізуючі актори (як правило, в особі держави) не мають розбіжностей в аспекті представництва, яке стосується визначеності спільних ціннісно-нормативних засад функціонування акторів і суспільства та реалізації цих нормативних засад (в ідеології, праві, політиці, економіці тощо), то представницькі централізуючі актори й суспільство мають інтегровану суб'єктність. Інтегрована суб'єктність дозволяє говорити про інтегрованість ключових інституцій суспільства під час визначення

кордонів внутрішньої комунікації «суспільство-держава» й диференціації цих внутрішніх комунікацій щодо зовнішніх.

Ключові слова: зовнішній вплив, соціальна когезія, автономність, інтенційність, суспільства-суб'єкти, суспільства-актори, суспільства-агенти, суспільства-учасники.

Постановка проблеми. Одним із чинників формування, функціонування та розвитку будь-якого суспільства є зовнішній вплив на нього з боку інших суспільств. Цей самоочевидний факт, або ж науковий трюїзм, зазнав теоретичної та соціально-практичної актуалізації, починаючи зі стародавніх держав рабовласницького світу й закінчуючи XVI–XX ст.

XVI століття можна вважати відліковим пунктом формування колоніальної периферії Європи, яке відбувалось унаслідок прямих військових інтервенцій та встановлення військово-адміністративної системи підпорядкування колоній метрополіальним центрам. Такий спосіб узалежнення та встановлення зовнішнього впливу у вигляді системи управління можна розглядати як історично-первинний, оскільки його застосовували, починаючи від імперій Вавилону і Стародавнього Риму.

Модернізація суспільства уможливила нові способи зовнішнього впливу, які були ґрунтованими на техніко-економічних перевагах та спроможності суспільства демонструвати вищі виробничі потужності, заощаджувати час, природні ресурси та використовувати індустрію та інформаційні технології. Проте найдавнішим різномодом зовнішнього впливу, і, на нашу думку, найпродуктивнішим зі стародавніх часів до постінформаційного сьогодення був і залишається культурний вплив, який полягає в насадженні (через механізми міжкультурних комунікацій та обміну) культурних сенсів одних суспільств у культурних просторах інших суспільств.

Окреслений контекст визначає теоретико-соціологічну та соціально-практичну актуальність теми для соціології в Україні. Теоретико-соціологічна актуальність стосується потреби рефлексії чинників та особливостей зовнішнього впливу, типів та суб'єктів зовнішнього впливу, наслідків та ефектів зовнішнього впливу на українське суспільство з боку інших суспільств та їх об'єднань.

На основі такої теоретичної рефлексії стає можливим побудова соціо-технологічних програм регулювання зовнішнього впливу, його вибіркового розширення та обмеження, цілеспрямованої роботи із суб'єктами зовнішнього впливу задля отримання корисних ефектів такого впливу і блокування його негативних наслідків для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаційними щодо зовнішнього впливу як предмета дослідження статті є такі напрями соціологічного теоретизування та їх ключові ідеї.

Неомарксистські «теорії залежності» та світ-системні теорії, які сформувались у межах наукових досліджень геокультурної, геоекономічної та геополітичної стратифікації різних суспільств, представлені у працях С. Аміна, Е. Валлерстайна, Дж. Аррігі, П. Берана та

П. Суїзі. Зазначені теорії почали формуватись наприкінці 50–60-х рр. ХХ ст. й обґрунтовували модель структури світопорядку, архітектуру якого утворюють «суспільства центру» та «суспільства периферії», «суспільства-метрополії» та «суспільства-сателіти». За наявності такої архітектури залежність «суспільств периферії» від «суспільств центру» підтримується через дистрибуцію доданої вартості. «Суспільства-метрополії» мають свій історичний цикл економічної та політичної гегемонії, який завершується втратою деякими «суспільствами центру» контролю над «суспільствами периферії». «Суспільства периферії», нейтралізуючи в той чи інший спосіб політичну та економічну гегемонію суспільств-метрополій, самі стають неометрополіями й, відповідно, еволюціонують в інструментарії здійснення гегемонії та проєктах неоколоніалізмів. Військово-політичний колоніалізм поступово еволюціонує в колоніалізм на основі індустріального способу виробництва (до технологічної та фінансової залежності від транснаціональних корпорацій), колоніалізм інформаційно-комунікаційного домінування та культурний неоколоніалізм «м'якої сили», який є фундованим на гуманітарній та соціокультурній атракції просунутих соціумів і стратегіях латентного узалежнення «суспільств периферії» суспільствами центру [6–12].

Макросоціологія М. Вебера, парадигмальними для якої є розуміння впливу одних суспільств на інші через форми духовної культури – релігії, етичні системи, ідеології і право. Особливістю одних суспільств є формування ендогенних культур, які не експортують своїх релігійних, етико-ідеологічних та юридичних доктрин та практик. Ці суспільства більшою мірою живуть своїм внутрішнім життям і включаються у процеси боротьби за вплив переважно внаслідок зовнішніх викликів. Інші суспільства, навпаки, створюють космополітичні та прозелітські культури, які стають предметами трансгресії та нав'язування їх іншим суспільствам. У контексті цього формується геокультурний поділ суспільств на суспільства з повною та обмеженою суб'єктністю. Першим відповідають спіритуалістичні, есхатологічні, месіаністичні релігії, ідеології, етики та правові системи, якими вони колонізують культурні простори інших суспільств та, надалі, узалежнюють їх засобами жорсткої та м'якої (політичної та економічної) сили. Інші створюють етноцентричні релігії, етики, ідеології і правові системи, чим обмежують власний динамізм і поступово стають об'єктами впливу першої групи суспільств [14, с. 100–225].

Структурний функціоналізм та неофункціоналізм, основу якого утворює теорія культурного консенсусу та диссенсусу, що визначає міру культурної суверенності або ж, навпаки, крихкості, узалежненості суспільства щодо зовнішнього впливу інших суспільств. Найбільшій цікавості серед функціоналістських теорій для предмета дослідження цієї статті становлять концепція інфляції/дефляції влади Т. Парсонса [15, с. 232–262], відповідно до якої зовнішній вплив може бути концеп-

туалізованим як наслідок завищених очікувань суспільства щодо влади, що провокує її інфляцію та втрату соціального консенсусу. Інфляції влади відповідає стан диссенсусу, в той час як дефляції влади – консенсусу. В аспекті зазначеного влада знецінюється згідно з тими самими закономірностями, що і гроші. Через її знецінення відбувається деконструкція суспільства як системи і втрата ним культурного та політичного суверенітету, на чому наголошує також Е. Шилз у своїй концепції «національних суспільств» [4, с. 341–359], а серед українських соціологів – Ю. Романенко в макросоціології ідентичностей [5, с. 92–330].

Соціальна синергетика, яка виступає джерелом концептуалізації детермінованості та випадковості в контексті розуміння ролі керованого та некерованого хаосу. Стан керованого хаосу виникає через зовнішні і внутрішні випадкові флуктуації, які, спільно з «дивними атрactorами», демонструють слабку прогнозованість у розвитку системи. Ситуацію, яка виникає після впливу флуктуації на систему, в синергетиці концептуалізовано як «порядок через флуктуації». Нерівноважний, хаотичний стан може бути завершено

Таблиця 1

Інтерпретація соціальної когезії в контексті теорій неомарксизму, веберіанства, структурного функціоналізму та синергетичної теорії

Рівень соціальної когезії	Марксизм	Веберіанство	Структурний функціоналізм	Синергетична теорія
1	2	3	4	5
Високий	Подолання відчуження між державою/ суспільством та ключовими соціальними групами та індивідами (соціалізм і комунізм). Тотальна гуманізація через подолання відчуження	Згладженість/ відносна вирівняність профілю дистрибуції ключових типів капіталу (влади, власності, знання і престижу), що виражає когезію між культурами/ субкультурами, соціальними структурами, соціальними групами та індивідами	Консенсус щодо встановлювально-стандартизуючих та нормативно-регуляторних засад функціонування	Лінійний соціальний стан за збереження суб'єктності

Продовження таблиці 1

Середній	Особисті (частково гуманізовані) відносини в сегментах «соціальні інституції-соціальні групи» через зростання культурної гомогенності та внутрішньо-групової солідарності. Збереження міжгрупових соціальних антагонізмів та відчуженості у відносинах «соціальна група-особа».	Поляризованість шляхом нерівномірного розподілу окремих типів капіталу	Культурно-ціннісні та нормативні конфлікти між інституціями, групами та особами	Стан керованого соціального хаосу за обмеження суб'єктності соціальних інституцій
Низький	Речові відносини між людьми (повна або часткова дегуманізованість значних за чисельністю соціальних груп, розриви між культурами/ субкультурами, соціальними інституціями соціальними групами та індивідами	Поляризованість завдяки нерівномірному розподілу всіх типів капіталу	Диссенсус між культурами/ субкультурами, соціальними структурами, соціальними групами та особами	Стан некерованого соціального хаосу за значної обмеженості суб'єктності соціальних інституцій, соціальних груп та осіб

переходом суспільства як системи на новий рівень і досягненням відносної рівноваги за умови його керованості та спроможності переналаштовувати хаотичні процеси на режим оптимізованої структури внутрішніх системних зв'язків, що означатиме зростання його системності та суб'єктності. З іншого боку, зовнішній вплив середо-

вища на соціуми за наявності несподіваних змін векторів процесів нової структуризації призводить до зростання нелінійності й випадковості соціальних процесів, зниження рівня соціальної когезії, а отже, підвищення піддатливості суспільства зовнішньому впливу [1–3].

Соціально-психологічні теорії когезії, представлені у працях К. Еванса, К. Діона та К. Гріна, які, узагальнюючи дані соціально-психологічних експериментів та тренінгової роботи, розглядають групову атракцію (привабливість, позитивні внутрішньо-групові почуття), групову гордість (груповий етноцентризм) та групову згуртованість/кооперованість у досягненні групових цілей як емпіричні індикатори соціальної когезії [13, с. 175–186; 14, с. 70–86].

Мета статті. Головною метою статті є побудова теоретичної моделі ключових складників зовнішнього впливу та супутні їй завдання щодо визначення концепту соціальної когезії в контексті теорій неомарксизму, веберіанства, структурного функціоналізму та соціальної синергетики, ключових рівнів зовнішнього впливу та побудова типології суспільств за критерієм суб'єктності/об'єктності зовнішнього впливу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження зовнішнього впливу доцільно розпочати з визначення суб'єктності суспільства, яка реалізується через державу й може бути представленою в термінах автономності та інтенційності. Автономність та інтенційність можна розглядати як атрибути суспільства, які визначають спроможність певних централізуючих акторів цього суспільства представляти його як тотальність.

Якщо суспільство і його представницькі централізуючі актори (як правило, в особі держави) не мають розбіжностей в аспекті представництва, яке стосується визначеності спільних ціннісно-нормативних засад функціонування акторів і суспільства та реалізації цих нормативних засад (в ідеології, праві, політиці, економіці тощо), то представницькі централізуючі актори й суспільство мають інтегровану суб'єктність. Інтегрована суб'єктність дозволяє говорити про інтегрованість ключових інституцій суспільства під час визначення кордонів внутрішньої комунікації «суспільство-держава» й диференціації цих внутрішніх комунікацій щодо зовнішніх.

Проте в соціальній реальності автономність та інтенційність суспільств доволі часто зазнає обмежень та утруднень через проникність внутрішнього комунікаційного середовища, яке ініціює процеси фрагментації, парцеляції, фракціонування соціальних інституцій, що здійснюють установлювально-стандартизуючі та нормативно-регуляторні функції.

За умов обмеження автономності та інтенційності суспільство втрачає соціальну когезію, яку можна визначити як характеристику зчепленості/інтегрованості – субординованості/координованості соціальних інституцій, соціальних груп та окремих осіб, яка виражає спро-

можність суспільства в особі його представницьких акторів до кордоноутримання та опірності зовнішнім інтервенціям.

Сам термін «когезія» для соціології не є звичним та узвичаєним. Його первинне походження пов'язане з фізикою, а аналітичні характеристики стосуються відповідних властивостей тіла, похідних від міцності зв'язкутворення в речовині, з якої складається тіло, між її гомогенними складниками – атомами та молекулами.

Екстраполяція самого концепту в соціологічний слововжиток може розглядатись як доволі плідна з огляду на те, що опірність зовнішнім впливам, резистентність щодо них, або ж, навпаки, рухливість щодо зовнішніх викликів залежить від соціальної однорідності/різномірності ключових елементів суспільства, якими є інституції, групи та особи. Цю однорідність та різномірність у соціології розглянуто в межах щерегу соціологічних теорій, із яких парадигмальними для нашого дослідження є марксизм, веберіанство, структурний функціоналізм та синергетична теорія.

Зазначені теорії фокусують увагу на низьких, середніх та високих «показниках» соціальної когезії, констатуючи той чи інший рівень зчепленості (соціальної інтегрованості)/розчепленості (соціальної дезінтегрованості) між культурами та субкультурами, соціальними структурами (інституціями), соціальними групами та особами.

У зв'язку із зазначеним є сенс говорити про високий, середній та низький рівень *соціальної когезії*, який характеризує максимальну, проміжну (середню) та мінімальну зв'язаність/інтегрованість між інституціями, групами та особами в суспільстві.

За умов *максимальної соціальної когезії* інституції, соціальні групи та особи мають незначні розбіжності щодо розуміння та застосування встановлювально-стандартизуючих та нормативно-регуляторних засад власного (автономного та інтенційного) функціонування. Зазначене досягається за умови подолання соціальної відчуженості/ворожості (на якій фокусують увагу марксистки), нерівності/поляризованості в дистрибуції ключових типів капіталу (веберіанство), диссенсусу/розузгодженості (структурний функціоналізм), керованості хаотичних процесів (синергетична теорія).

За умови мінімальної когезії соціальна відчуженість, нерівність/поляризованість, диссенсус/розузгодженість та керованість хаотичних процесів зростають, інституції зазнають руйнування, оскільки зникає консенсус щодо встановлювально-стандартизуючих та нормативно-регуляторних засад функціонування суспільства та держави.

У середовищі внутрішніх комунікацій з'являються ентропізуючі агенти, які фракціонують, фрагментують, парцелюють внутрішні комунікації, порушуючи їх автономність та інтенційність, що спричинює зростання соціальної відчуженості/ворожості між інституціями та соціальними групами, нерівності/поляризованості в міжгруповій комунікації (переважно між великими соціальними групами), диссен-

сусу/розузгодженості між інституціями, групами та особами та розгортання безсуб'єктних (в аспекті внутрішнього середовища суспільства й держави) процесів, які є ззовні керованими та контрольованими іншими суспільствами та державами.

За умови проміжних станів когезії можуть відбуватись окремі прояви перерахованих станів та процесів.

Таблиця 2

Високий, середній та низький рівень соціальної когезії

Рівень соціальної когезії	Культури/ субкультури	Соціальні структури (інституції)	Соціальні групи	Особи
Високий	+	+	+	+
Середній	+	+	+/-	+/-
Низький	-	-	-	-

У контексті зазначеного важливими для розуміння рівня соціальної когезії є концепти суб'єкта, актора та агента впливу. Суб'єктність, акторність та агентивність як атрибути діючої особи, соціальної групи, інституції дозволяють диференціювати мінімальну, середню та максимальну залежність суспільства/держави від зовнішнього впливу.

За умови збереження суб'єктності суспільство зберігає ознаки холоцентричності (зорієнтованості на цілісність), а держава – неподільного (абсолютного) суверенітету, який є територіально-політичним індикатором цієї цілісності. Холоцентричність як зорієнтованість суспільства на гуманізований формат міжгрупових відносин, програми егалітарно-вирівнюючої дистрибуції, збереження соціального консенсусу та допущення в соціальному та політичному просторі переважно суб'єктно-керованих соціальних та політичних процесів відображає системні характеристики суспільства, або ж суспільства-системи.

Суспільство-система зберігає стійку самоприсутність за умови переважанні автономної та інтенційної самоорганізації. Воно в аспекті організації соціального простору відображає наскрізну транспарентність у розумінні всіма самоорганізованими суб'єктами ефектів їх самочинної активності. Одна з авторських «інвентаризацій» (і, на думку автора, цілком удалих) ознак суспільства як системи належить Е. Шилзу [4, с. 341–359].

У своїй праці «Суспільство й суспільства» Е. Шилзом було вирізнено такі ознаки суспільства як системи.

1. Невключеність як складової органічної частини в інші суспільства.
2. Шлюбна ендогенія (укладання шлюбів переважно між представниками самовизначеної спільноти).
3. Наявність історичної самоназви (в більшості сучасних національних суспільств такими самоназвами є самоназви національних держав).

4. Наявність спільної історії як розуміння спільнотою своїх зв'язків із минулим.

5. Наявність кордонізованої території (демаркованого фізичного простору).

6. Наявність системи управління (суверенної центральної влади).

7. Спільна система цінностей, норм, законів, правил [4, с. 341–343].

Е. Шилз, який оперував поняттям «суспільство-система», говорив також про ознаки суспільства як системи, яке він відносить до «сучасних національних суспільств».

Автор зазначає, що сучасні «національні» суспільства – це суспільства, які претендують <...> на втілення «національної єдності й володіють своїми власними національними культурами, своїми власними, радше незалежними, аніж залежними, економічними системами, своїми власними системами правління, своїм власним генетичним самовідтворенням і своїм власним суверенітетом над територіями, визначеними кордонами і являють собою найбільш самостійні з усіх соціальних систем, відомих нам з історії людства, найнезалежніші суспільства своїх епох» [4, с. 345–350].

Отже, поняття суспільства-системи дозволяє концептуалізувати найвищу незалежність в аспекті «авторства» суспільства щодо культурного, економічного, репродуктивно-демографічного, територіально-політичного впливу на власні частини (інститути, соціальні групи, осіб).

Суспільство-система, отже, є суспільством-суб'єктом у комплексі притаманних йому ознак автономного та інтенційного володіння й відтворення:

1) системи культури, культурної репродукції сенсів;

2) системи економічного відтворення, ресурсно-природного забезпечення;

3) відтворення народонаселення;

4) гвідтворення територіально-політичного суверенітету та кордонів.

Таке суспільство можна вважати суспільством-суб'єктом культури, економіки, народовідтворення, політики.

Обмеження суб'єктності та, відповідно, посилення зовнішнього впливу, відбувається в тих суспільствах, які уможливають «авторство» інших суспільств та держав у внутрішньому домобудівництві, що виявляється в:

1) рецепціях культурних моделей (сенсів) та шляхів розвитку (культурних практик);

2) ззовні-зумовленого редукування економічної системи;

3) допущення екзогенної колонізації (як шляху розчинення автохтонного народонаселення);

4) обмеження політичного суверенітету і, як наслідок, звуження контролю над кордонотриманням.

Обмеження суб'єктності суспільства та різні рівні його чутливості, піддатливості щодо зовнішнього впливу є доцільним, на думку автора, концептуалізувати за допомогою конструктів «актора», «агента» та «учасника». Цим набором концептів оперують фахівці в галузі міжнародних відносин.

На думку автора, є градація «втрати авторства» суспільства над власними атрибутами суб'єктності, що утворює інволюційний цикл сходження суспільства з рівня суб'єкта-системи до рівня суспільства-учасника. Порівняння між різними складниками цього циклу може бути представленим у вигляді таблиці.

Таблиця 3

Класифікація суспільств за критерієм повної/обмеженої суб'єктності

Рівні суб'єктності та її елементи	Суспільства-суб'єкти	Суспільства-актори	Суспільства-агенти (медіатори)	Суспільства-учасники (або ж суспільства-об'єкти)
Культурний	+	+	+	-
Економічний	+	+	-	+
Соціо-демографічний	+	+	-	+
Територіально-політичний	+	-	+	-

Суспільства з обмеженою суб'єктністю перестають бути системами та суб'єктами, перетворюючись спочатку на часткові, а потім – і повні об'єкти зовнішнього впливу. На думку автора, зазначені вище складники суб'єктності суспільства, виділені Шилзом, можна поділити на ті, що забезпечують *автономію*, і ті, які забезпечують *інтенційність* (*саморегуляцію*). Водночас складники, які забезпечують *інтенційність* (саморегуляцію) в аспекті підтримання суб'єктності суспільства є, на думку автора, важливішими, аніж ті, які підтримують *автономію*.

На цьому наголошує й сам Шилз, коли говорить про притаманність суспільству як соціальній системі ознаки володіння «власним внутрішнім центром ваги», до якого автор зараховує два інтенційних складники, а саме: власну систему влади в межах своїх власних кордонів та «власну культуру». У власній культурі Шилзом вирізняє частини «подільної культури» (спільної в певного суспільства з іншими суспільствами) й «самобутньої культури» (частини культури, яка належить тільки цьому суспільству) [4, с. 341–359].

Самобутня культура національного суспільства складається з «переконань, які стосуються історії та характеру цього суспільства, його зв'язку з певними ідеальними або трансцендентними цінно-

стями, його походження і призначення. Сюди ж уходять переконання про правомірність його існування як суспільства і про якості, які дають членам суспільства право належати до нього».

Отже, до суспільств з обмеженою суб'єктністю, а отже, тих, які виникають ознаки суспільств зовнішнього впливу, належать *суспільства-актори, суспільства-агенти та суспільства-учасники*.

Суспільства-актори можна визначити як ті суспільства, які через ті чи інші культурні та економічні обставини зазнали територіально-політичних утрат, що знаходять своє вираження в повній або частковій втраті державного суверенітету та контролю над установленням територіальних кордонів.

За умови збереження складників культурної інтенційності такі суспільства можуть певний історичний час вимушено грати нав'язані їм іншими суспільствами ролі, що виявлятиметься в лояльності щодо колонізації. Проте збереження культурного складника та відтворення культурно-відповідного населення уможливує вихід таких суспільств із-під зовнішнього впливу та відновлення ними повної суб'єктності.

Суспільства-агенти (медіатори) через економічну (наприклад, ресурсно-сировинну) та демо-етнічну залежності (через малочисельність або інші обставини екзо-географічного походження, наприклад, наявність спільного кордону та різної величини територій) не можуть діяти автономно, хоча і зберігають свою інтенційність. Набуття ними автономії та вихід із-під зовнішнього впливу може відбуватись шляхом застосування науково-інноваційних технологій ресурсного заміщення та політичного лавіювання, яке даватиме можливість убезпечувати від асиметричних відносин із територіально-масштабнішими суспільствами-сусідами.

Прикладами суспільств-агентів можуть бути Білорусь, Польща, Чехія та Словаччина, Португалія.

Суспільства-учасники втрачають свою економічну та демотичну автономію через поступову втрату культурної та політичної інтенційності. Спочатку такі суспільства перестають бути культурно-самоспрямованими, а тому втрачають найвище авторство власного домобудівництва, а трохи згодом – і політично-самоспрямованими, втрачаючи тим самим авторство «нижчого рівня» соціального домобудівництва. Прикладами суспільств-учасників можуть бути Камбоджа, Україна, Молдова.

Складниками, які підтримують та забезпечують автономію, є економіка та демономіка (відтворення народонаселення). Складниками, які підтримують та забезпечують інтенційність, є культура та політика. Автономне, але неінтенційне суспільство, ризикує втратити й автономію, й інтенційність. Іntenційне, але не автономне (в економічному або демономічному аспектах) може бути тією чи іншою мірою обмеженим у власній інтенційності, проте є спроможним обмежити процеси об'єк-

тивації й перетворення на об'єкт впливу.

Концептові «національних суспільств» Шилза бракує одного важливого складника, який є істотно впливовою в ракурсі відтворення присутності інших суспільств у соціальному та політичному просторі суспільства. Йдеться про систему соціальних комунікацій (мікро- та масових (макро) комунікацій), які, за умов обмеження культурного та політичного впливу суспільства на внутрішнє домобудівництво починають задавати культурні тренди і тим самим запускати процеси керованого, а потім і некерованого хаосу.

Трендовстановлення ЗМІ, починаючи від культурного й соціального картування фізичного простору й закінчуючи порядком денним найзначущіших тем для повсякденного дискурсу перетворює їх на потужного медіатора глобалізації.

Висновки і пропозиції. Зовнішній вплив як макросоціологічний концепт може бути інтерпретовано як процес проникнення суспільств-суб'єктів у культурний, політичний, економічний та соціодемографічний простір суспільств із низьким рівнем соціальної когезії (суспільств-акторів, суспільств-агентів та суспільств-учасників), що супроводжується процесами формування атракції суспільств-суб'єктів, установами їх гегемонії, порушеннями автономії та інтенційності суспільств-об'єктів зовнішнього впливу, індукування в суспільствах з обмеженою суб'єктністю процесів некерованого хаосу.

Суспільства-об'єкти зовнішнього впливу стають такими внаслідок низького рівня соціальної когезії як соціальної властивості, яка відображає рівень зчепленості/розчепленості, інтегрованості/дизінтегрованості культури, соціальних інституцій, соціальних груп та осіб у суспільстві. Установлено, що втрата автономії суспільствами-акторами, суспільствами-агентами та суспільствами-учасниками означає зворотність наслідків зовнішнього впливу на них із боку суспільств-суб'єктів. З іншого боку, втрата інтенційності, яка залежить від культурної гегемонії та політичного суверенітету, може мати наслідками периферизацію, колонізацію суспільств-об'єктів зовнішнього впливу.

Список використаної літератури

1. Бранский В. Теоретические основания социальной синергетики. *Вопросы философии*. 2000. № 4. С. 112–129.
2. Дэвис М. Линейное оценивание и стохастическое управление / пер. с англ. Н. Бурнашева. Москва. 1984. 208 с.
3. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. Москва, 2000. 310 с.
4. Шилз Э. Общество и общества: макросоциологический подход. *Американская социология: перспективы, проблемы, методы*. Москва. 1972. С. 341-359.

5. Этническая идентичность: социосистемологическое измерение геополитики: монография / Я. Зоська, Ю. Медведева, Ю. Романенко, И. Святненко, Н. Туленков, Е. Хомерики. Київ : Меркьюри-Подолье, 2016. 369 с.
6. Amin S. Capitalism, imperialism, mondialisation. URL: <http://www.intematif.org/EspMarx/Mara98/Contributions/Autres%20contributions/Amin.htm>. (дата звернення: 12.08.2020).
7. Amin S. Economic Globalism and Political Universalism: Conflicting Issues? *Journal of World-System Research*. 2000. Vol. 6. № 3. P. 581–622.
8. Amin S. Imperialism and Globalization. *Monthly Review*. 2001. Vol. 53. № 2. URL: <http://www.monthlyreview.org/0601amin.htm>. (дата звернення: 15.08.2020).
9. Arrighi G., Hopkins T., Wallerstein I. The great rehearsal. Binghamton : Fernand Braudel Center. 1988. 21 p.
10. Arrighi G. The Global Market. *Journal of World-Systems Research*. Colorado. 1999. Vol. 5. № 2. P. 217–251.
11. Arrighi G., Drangel J. The stratification of the world-economy: an exploration of the semiperipheral zone. Binghamton : Fernand Braudel Center for the study of economies, hist, systems, and civilizations. 1989. 53 p.
12. Baran P.A., Sweezy P.M., London N.Y. Monopoly capital: an essay on the American economic and social order. *Monthly Review Press*. 1969. 402 p.
13. Evans C.R., Dion K.L. Group cohesion and performance: meta-analysis. *Small Group Research*. 1991. № 22(2). P. 175-186.
14. Green, C.N. Cohesion and productivity in work groups. *Small Group Behaviour*. 1989. № 20. P. 70–86.
15. Parsons T. On the Concept of Political Power. *Proceedings of the American Philosophical Society*. 1963. Vol. 107. №. 3. P. 232-262.
16. Weber M. Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriß der verstehenden Soziologie. besorgt von Johannes Winckelmann. Tübingen: Mohr. 1980. 945 p.

Gugin E. A. External influence as a sociological concept: on the problem statement

The article builds a theoretical model of key components of external influence and defines the concept of social cohesion in the context of theories of neo-Marxism, Weberianism, structural functionalism and social synergy, key levels of external influence and proposes a typology of societies by subjectivity/objectivity of external influence. As a result of the analysis it was concluded that external influence as a macrosociological concept can be interpreted as a process of pervasion of societies-subjects into the cultural, political, economic and socio-demographic space of societies with low social cohesion (actors-societies, societies). agents and member societies), which is accompanied by the processes of formation of attraction of societies-subjects, the establishment of their hegemony, violations of autonomy and intentionality of societies-objects of external influence.

It is emphasized that societies-objects of external influence become such due to the low level of social cohesion as a social property that reflects the level of cohesion/disengagement, integration/disintegration of culture, social institutions, social groups and individuals in society. It has been established that the loss of autonomy by societies-actors, societies-agents and societies-participants means the

reversibility of the consequences of external influence on them by societies-subjects, but the loss of intentionality, which depends on cultural hegemony and political sovereignty, can have the effect of peripheralization, colonization of societies-objects of external influence.

The article emphasizes that if society and its representative centralizing actors (usually in the person of the state) do not have differences in the aspect of representation, which concerns the definition of common value-normative principles of actors and society and the implementation of these normative principles (ideology, law, politics, economics, etc.), the representative centralizing actors and society have an integrated subjectivity. Integrated subjectivity allows us to talk about the integration of key institutions of society in determining the boundaries of internal communication “society-state” and the differentiation of these internal communications from external ones.

Key words: *external influence, social cohesion, autonomy, intentionality, societies-subjects, societies-actors, societies-agents, societies-participants.*